

O smyslu našich dějin

Ladislav Hejdánek

◆ přípravné poznámky | referát, česky, vznik: červen 1945 ◆ poznámka: poznámky ke školnímu referátu

◆ preparatory notes | paper, Czech, origin: červen 1945

O smyslu našich dějin¹ [1945]

I. Rozpravy a diskuse v posledních desíletích

a) Masaryk – myšlenka náboženská

nár[odní] obrození takřka vědomým navazováním na duchovní vývoj předbělohorský

b) Pekař (hlavní Masarykův odpůrce) – myšl[enka] národní

zákl[adní] snaha: zachovat, zesílit, zušlechtit svou individualitu mezi národy
(*O sm[yslu] č[eských] d[ějín]* 1929)²

c) (v poslední době) J. Slavík – 1934 *Husitská revoluce*³

husitství – hnutí především a ve své podstatě *sociální*; odtud názor na celé dějiny

d) Rynešová (+ prof. Bidlo) 1935 ve *Vlastivědě*⁴

myšlenka státoprávní

II. (Chápání dějin) – filosofie dějin

v 19. stol[etí] důsledky filos[ofie] Descarta, Lockeho, Humea, Kanta

jediná metoda vědecká: zjišťování fakt daných *smysly* a analyzovaných rozumem – (exaktní poznání)

poslední realita ≠ událost hist[orická] – výsledek jistých okol[ností] a vlivů

historik nezaujatým pozorovatelem – fakta přír[odovědná] – stejného druhu

Herder, Hegel, Comte, Buckle, Lamprecht, marxisté, Wells, novohegelovci představují toto pojetí svět[ových] dějin (ještě v posl[edních] letech O. Spengler a Fr. Cornelius nový výraz této myšl[enky])

žádný „soud nad dějinami“, žádná „výchova dějinami“

minulost je dána, jde o to, ji popsat a vyložit z příčin a následeků – produkt vlivů přír[odních], psychických a sociál[ních]

ale: věda, kt[erá] vidí v obj[ektivitě] dané skuteč[nosti] *pasivní* materiál pro pozn[ání] smyslové, pro popis a příčinný výklad, daleko *nezachycuje plného obsahu skutečnosti*; vědy duchové (děj[iny], právn[íctví], est[etika], etika, fil[osofie], theol[ogie]) nepopisují a neanalyzují daný materiál, a přece jsou to přesné vědy. Metoda duchovněd (proti přír[odovědě]) – Wilhelm *Dilthey něm[ecký]*

zkušenost – *zažití*

Přír[odovědné] poznání – kauzál[ní] změny

dějep[isné] porozumění – hodnoty, cíle

Münsterberg něm[ecko]-amer[ický]: primár[ní] skut[ekčnost] *není*; (samo od sebe, odtržené od osob[ních] zájmů), log[ickou] primár[ní] je *svět hodnot*, „v němž nic neexistuje, všechno platí, v němž se nic neděje, nýbrž všechno je aktuální, v němž nic nekonstatujeme, nýbrž uznáváme a zavrhuje, v němž není pasivního vnímání, nýbrž účastné prožívání“

¹ Jde o poznámky ke školnímu referátu z června 1945. – Pozn. red.

² J. Pekař, *Smysl českých dějin. O nový názor na české dějiny*, Praha 1929. – Pozn. red.

³ J. Slavík, *Husitská revoluce. Studie historicko-sociologická*, Praha 1934. – Pozn. red.

⁴ B. Rynešová, recenze: *Československá vlastivěda, IV: Dějiny*, in: *Časopis Národního musea*, 109, 1935, sv. 1–2, str. 136–166 (srv. též poznámku J. Bidla na str. 164). – Pozn. red.

v té době i *Windelband*: poznání: přír[odo]v[ědné] – vztah fakt; duch[o]v[ědné], hodnotí, vztahujíc pozn[ání] na urč[ité] cíle (historie vědou hodnotící a ideografickou – *odliš[nost]*) *Driesch*: vývoj a) kumulace (vrstvení), b) evoluce (předurč[ení]), c) epigenese (plán) („entelechie“) – historie pouhou kumulací – poukazování na ducha – *co je tento duch?*

III. *Rozbor pojmu „smysl (dějin)“*

meluzína – „pomoc, hoří!“

význam

(hnízdo) – *příroda?* individualizované

obsah, cíl

celky

podstata, že něco *znamená*

přír[oda] neživá existuje – živá má *smysl*

uměle vytvořené celky – lidské jednání

kmen, národnost, umění, věda, nábož[enství], spolek, polit[ická] strana, *stát*

lidé zakládají národy (státy), ne *příroda*!

žádná mysl[enka] ve hvězdách zapsaná, žádná duše národa, není smyslu národa zapsaného a předurč[eného] ve věčném úradku Božím; *nedomnívejme se tedy, že smysl českých dějin je předurčen, národové nemají objektivně daného smyslu!*

ale: stát není jen jméno (př. souhvězdí – stát); stát je zamýšlen jako účel, je tvořen, je dílem lidským, je účelným produktem kultury, prod[uktem] (ne jménem) ducha lidského; státověda proto nepatří do přírodov[ědy] – soc[iální] instinkty zvířecí; dějepisectví není vyvrcholením nauky vývojové – *duchovědy*

neboť: kontinuita biol[ogického] života

Leibniz – *nat[ura] non facit saltus*⁵

přetržitost duch[ovního] života

Darwin, Weismann (protopl[azma] zár[odečná])

histor[ie] (ne „dějiny atomu železa“!)

ten neproměnný kus hmoty schází, jenž má plynulost zaručiti. Je to právě *duch*, kt[erý] spojuje spolu jednotl[ivá] období. – co to však je?

duch se nevyvíjí

historie ducha něco jiného než vývoj

každý člověk znova a od základu

duch je originální a *svobodný*

ovšem nemůže tu svob[odu] jinak uplatnit, než počítá-li se *zkušenostmi už danými* (zkuš[enost] nástrojem vlož[eným] do rukou sv[obodného] čl[ověka], kt[erý] podle pravdy a vlast[ního] svědomí formuje osud svůj a těch, za něž jedná)

je *obdobou hmoty* ve sv[ětě] fyzickém (*Driesch: histor[ická] báze reakční*)

Pud a zkušenost

hist[orie] nabývá smyslu skrze jednání těch, kteří „navazují na minulost“ (Mas[aryk])

v dějinách se lidé, aspoň tu a tam, opírají jeden o druhého; činnost lidská je článkem, jenž spojuje minulost s přítomností, činnost, kt[erá] *originálností proniká opakování toho, co tu už bylo*

⁵ „Příroda nedělá skoky.“ – Pozn. red.

IV. Smysl dějin (obecně)

dějiny lidstva, států, kultury: jednotlivci jednají *cílevědomě*

ve *spojování* smyslu jedné doby se smyslem doby následující leží *podstata dějin*

V ideálech, v programech jest hledati smysl dějin

dějinná pravda je pravdou pro někoho, *tím má smysl*; smysl dějin neexistuje (jako výstav[ní] předmět), nýbrž *platí* (vědomí závaznosti pro toho, kdo porozuměl)

Dějepis je soudem

(extempore

dualismus ducha <a> přírody, či jednotný smysl obou?)

V. Smysl našich, *českých* dějin

řekli jsme, že *nár[od]* nemá obj[ektivně] daného smyslu

(národ a stát) – *duchovní* pojítko nezbytné – v něm smysl

o smyslu lze hovořit jen v *duchovní* oblasti, a ta není prostorově omezena.

Nelze národ povýšit na princip, tak i stát – neboť jeden je úsekem, druhý pomůckou umělou.

Smyslem národa nemůže tedy být něco zvláštního, omezeného jen pro něj, nýbrž právě něco mezinárodního, nadnárodního.

Zápas o bytí nemůže se nikdy stát smyslem života národního, ať už jde o zachování národnosti a jazyka, nebo i o státní formu.

Zbývá tedy rozhodnout mezi otázkou náboženskou a sociální, tj. mezi programem křesťanským a socialistickým.

Prakt[icky] oba názory hlásají rovnost mezi lidmi. Každý však dospívá k tomuto požadavku z jiného světa. Socialisté stavějí na *přírodním* faktu, že není mezi lidmi rozdílu, který by *předem* určoval, zda někteří mají být bohatí, učené a mocní a jiní zase nuzáci, nevzdělanci a robotníky. My jsme však předem řekli, že je nutno stavět na duchovních principech. – Tomu vyhovuje jedině myšlenka náboženská, program *křesťanský*.

VI.⁶ Průkaz dějinný

že tomu tak bylo ve skutečnosti i v našem národě:

1. Václav, Vojtěch

(Cyril a Met[oděj])

2. Waldh[ausen], Milíč, Matěj z Jan[ova], Hus, Rokycana, Chelčický, Komenský (Jednota)

3. Obrození, českobratrství

⁶ V rukopise mylně „V.“. – Pozn. red.